

6. В. П. Леонов // Атлас науки. – Харьков: ОО ФНТ (Общественная организация «Фонд новых технологий»), 2007. – 228 с.

7. Добров Г. М. Наука о науке. – 3-е изд. – Киев: Наук. Думка, 1989. – 304 с.; Добров Г. М., Клименюк В. М., Смирнов Л. П., Савельев А. А. Организация науки. – Киев: Наук. Думка, 1970. – 204 с.

8. Оноприенко В. И. Наукведение: поиск системных идей. – Киев: ГП «Информационно-аналитическое агентство», 2008. – 288 с.

9. Добров Геннадий Михайлович (1929–1989). – Збірник. Друге видання, перероблене і доповнене. – К.: «Фенікс», 2004.

10. Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность / [Г. М. Добров, В. Е. Тонкаль, А. А. Савельев, Б. А. Малицкий]. – К.: Наук. Думка, 1987. – 347 с.

11. Добров Г. М., Савельев А. О. Эффективность деятельности научных групп. Міжнародний семінар у Києві // Вісник Академії наук Української РСР. – 1983. – №8. – С.96–97.

12. Малицкий Б. А., Храмов Ю. О. Добров Г. М. – ученый та учитель (до 80-річчя від дня народження) // Наука та наукознавство, – 2009. – №1. – С.3–8.

13. Прогнозирование науки и техники. – М.: Наука, 1977. – 209 с., Прогнозирование и оценки научно-технических нововведений. [Совместно с А. А. Коренным]. – Киев: Наук. Думка, 1989. – 276 с.

References

1. Gennadij Mihajlovich Dobrov (1929–1989): Bibliogr. ukaz. / Avt. predisl., vstup. st. i sost. O. I. Voverne, M. V. Vasina; Otv. red. M. G. Dobrov. – Kiev: Nauk. Dumka, 1990. – 44 s.

2. Dobrov G. M. O predvidenii razvitija nauki // Voprosy filosofii. – 1967.

3. Dobrov G. M. Nauka o nauke. Nachala naukovedenija. Izd. 3-e. – Kiev: «Naukova Dumka», 1989.

4. Dobrov G. M. Nauka o nauke. Nachala naukovedenija. Izd. 3-e. – Kiev: Naukova Dumka, 1966. – 271 s.

5. Organizacija nauki / G. M. Dobrov, V. N. Klimenjuk, V. M. Odrin, A. A. Savel'ev; Pod obshh. red. G. M. Dobrova. – Kiev: Nauk. Dumka, 1970. – 204 s. – AN USSR, Otd-e kompleksnyh problem naukovedenija Soveta po izucheniju proizvoditel'nyh sil SSSR. [Nauka, uchenyj, informacija].

6. V. P. Leonov // Atlas nauki. – Har'kov: OО FNT (Obshhestvennaja organizacija «Fond novyh tehnologij»), 2007. – 228 s.

7. Dobrov G. M. Nauka o nauke. – 3-e izd. – Kiev: Nauk. Dumka, 1989. – 304 s.; Dobrov G. M., Klimenjuk V. M., Smirnov L. P., Savel'ev A. A. Organizacija nauki. – Kiev: Nauk. Dumka, 1970. – 204 s.

8. Onoprienko V. I. Naukovedenie: poisk sistemnyh idej. – Kiev: GP «Informacionno-analiticheskoe agentstvo», 2008. – 288 s.

9. Dobrov Gennadij Myhajlovych (1929–1989). – Zbirnyk. Druge vydanja, pereroblene i dopovnene. – K.: «Feniks», 2004.

10. Nauchno-tehnicheskij potencial: struktura, dinamika, jeffektivnost' / [G. M. Dobrov, V. E. Tonkal', A. A. Savel'ev, B. A. Malickij]. – K.: Nauk. Dumka, 1987. – 347 s.

11. Dobrov G. M., Savel'ev A. O. Efektivnist' dijatal'nosti naukovykh grup. Mizhnarodnyj seminar u Kyjevi // Visnyk Akademii nauk Ukrain's'koi RSR. – 1983. – №8. – S.96–97.

12. Malic'kij B. A., Hramov Ju. O. Dobrov G. M. – uchenij ta uchitel' (do 80-ričchja vid dnja narodzhennja) // Nauka ta naukoznavstvo, – 2009. – №1. – S.3–8.

13. Prognozirovanie nauki i tehniki. – M.: Nauka, 1977. – 209 s., Prognozirovanie i ocenki naučno-tehnicheskikh novovvedenij. [Sovmestno s A. A. Korenym]. – Kiev: Nauk. Dumka, 1989. – 276 s.

Blazhevich N. O., doctorate student at G. M. Dobrov Institute for Scientific and Technological potential and science history studies of NAS of Ukraine (Ukraine, Kharkov), nata.blaz@ukr.net

Formation range of scientific areas and methodological approaches G. M. Dobrov

The process of forming scientific fields founder of science of science in Ukraine, G. M. Dobrov. Defined groups of factors that influence the development of scientific progress. Found that out in his works ideas, methodological approaches, evaluations and conclusions involved scientists and experts for the arguments in the analysis of many important aspects and trends of national and world science, the justification areas of public science policy and the formulation of program proposals for economic and social character.

Keywords: science of science, G. M. Dobrov, systems approach, information approach, problem-oriented approach, scientometric analysis.

* * *

УДК 21:14

Бредун І. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, Харківський національний
університет будівництва і архітектури
(Україна, Харків), polk@i.ua

ЕСХАТОЛОГІЯ ПЛАТОНА

Автор проводить поступове виокремлення філософських поглядів есхатологічного змісту Платона, виявляє смислові рівні теми, авторські акценти. Есхатологічні ідеї розглядаються під кутом зору уявлень мислителя про людину як «мікрокосм», відображенні «макрокосму» (Всесвіту). Тема есхатології розкривається в контексті індивідуального буття (платонівського вчення про душу), в просторі якого осмислюються її додаткові конотації.

Ключові слова: душа, есхатологія, ідея, індивідуальна, Вселенська, смисли.

Сучасну культуру часто іменують як пострелігійну. Можливо припустити, що саме через відхід з історичної авансцени на периферію існування релігійної сфери спектр проблем духовного плану стабільно обрушується на індивідуальне буття людини. Це посилює відчуття внутрішньої кризи, безвиході, які тотально пронизують її життя. Як результат формується сучасний тип особистості з межевою свідомістю, яка стає носієм «в собі» буття у всіх його суперечностях, балансує на межі «духовних розломів» (межових станів – страху, відчаю і т. ін.). Остаточне руйнування духовних засад в культурі поступово призводить до вироблення відповідної стратегії життя поза смисложиттєвих ціннісних орієнтирів. У такій ситуації духовний простір інтелектуальної культури (філософи, мислителі, представники наукових кіл) завжди виконував роль «механізму» подолання «духовних розломів» в межах індивідуальної та загальної свідомості. І, насамперед, ставав культиватором відповідних духовних цінностей, осередком їх розвитку (в особі своїх представників), зберігав ідеї релігійного змісту, формував ідеали, які «знімали» напруження сучасних ім часів, трагічне світовідчуття епох (поодинокі об'єднуючи релігійну і світську свідомість), яке повсякчас пульсувало на рівні світоглядних засад людини, культури. Кожна епоха виробляла свій шлях у вирішенні світоглядних проблем духовної спрямованості, смисложиттєвих орієнтирів у вигляді вибудовування певної релігійної картини світу. Ця проблема залишається актуальною і для нашої епохи.

Саме тому, на нашу думку, виникає необхідність актуалізації, філософського осмислення базисних ідей позначеного рівня, на підставі яких історично встановлювалися ціннісні орієнтири цивілізованих співтовариств, втілені у форму тієї чи іншої духовної традиції. Їх реанімація стає для нас перспективним шляхом у розробці теми дослідження.

Стосовно методологічного підходу у розкритті теми треба зазначити, що сучасний дискурс (представників академічного релігієзнавства) продовжує долати межі пріоритетності тієї чи іншої сфери гуманітарного знання, виконує поворот до необхідності культивування цілісного, міждисциплінарного характеру дослідження, що дозволяє всебічно осмислити релігійне явище у дусі виробки розширеного світогляду (індивідуального та загального рівня). Таким у нашій роботі є феномен есхатології, який ми презентуємо як тему, що стоїть на перехресті релігієзнавчої, історичної, філософської, культурологічної, антропологічної, наукової думки, що складає фундаментальну матрицю релігійних

вчень, вірувань людства (світоглядні засади людини та культури). Саме така стратегія філософського аналізу, на нашу думку, дозволяє всебічно висвітлити позначену ідею, не тільки культивувати подальші шляхи наукових кіл до поліметодичності (співпраці філософії, релігії, антропології, культурології, філології) в сучасному знанні, але й прокласти мости до вибудовування міжкультурного, міжрелігійного, міждисциплінарного діалогу в цілому, вирішити «внутрішні» антропологічні проблеми морально-етичного, психологічного, духовного змісту та світоглядних сенсожиттєвих орієнтирів людини та культури.

Нашою метою виступає виявлення та відстеження векторів розвитку базових есхатологічних тем і, насамперед, теми Долі Всесвіту, людини у просторі філософської думки Платона в аспекті «мікрокосму» (людської душі) та «макрокосму» (Всесвіту).

Ступінь розробленості проблеми. Есхатологічна тематика пронизувала всі релігійні системи людства, роботи яскравих авторів західноєвропейської гілки культури, філософів: Емпедокла, Піндара, Аристофана, Цицерона, Піфагора, Платона, Аристотеля, Плотіна, Порфірія, Прокла, Ямвлиха, Дж. Бруно, Г. Лейбніца, Ф. Ніцше, А. Шопенгауера, Д. Юма, П. Тіліха, Г. Йонаса, О. Мена та ін.

У нашому дослідженні ми спираємось на роботи дослідників, релігієзнавців Л. Филипович, А. Колодного, С. Аверінцева, П. Павленка, А. Арістової, Л. Дмитрієвої, В. Климова, С. Кримського, В. Матвеева, Ю. Шабанової, М. Поповича, О. Предко, С. Харьковщєнка, В. Шевченка, Л. Компанієць та ін.

Простежуючи історичні долі виникнення та формування есхатологічних моделей світу, а саме ідеї, яка аналізується, необхідно відзначити, що відправним пунктом нашої роботи виступають експлікації терміну «есхатологія» (в межах існуючої літератури), які вказують на існування великої всесвітньої есхатології та малої індивідуальної. В свою чергу індивідуальна есхатологія тлумачиться як вчення про загробне життя одиної людської душі. Отже йде мова про долю людини після смерті. Всесвітня ж есплікується як вчення про цілі космосу, історії та події що за цим слідує [1].

Реконструкція ідей Платона дозволить нам усвідомити рівень розповсюдження есхатологічних тем на стадії стародавньої епохи. У перспективі вибудувати вектор історичного виникнення та розвитку есхатології, етапів її еволюції, розкрити її сенс та сутнісну роль для конкретної епохи та інтелектуальної культури людської цивілізації в цілому.

Отже, окреслені вектори спрямовують наші роздуми на їх розкриття в ландшафті античного світу у контексті філософії Платона. З метою виявлення форм втілення та розвитку концепту «доля» ми звертаємось до реставрації есхатологічної моделі світу Платона як невичерпної скарбниці сакральних істин людства. Перш за все ми окреслимо та намітимо засадничі теми та виміри розгортання есхатологічної проблематики у ландшафті античної свідомості з метою поглибленого їх осмислення.

Доля «макрокосму». Доля як феномен релігійної свідомості розгортається спектром відтінків у вимірах філософії Платона (по спіралі «вгору і вниз»), пульсує

та вливається у роздуми автора про універсум, Вселенські ритми космічного буття. Під нашим кутом зору Доля стає «механізмом», який єднає в собі дві хвили життя (духовну та тілесну), які перетинаючись презентують ідею Єдиного буття – долю Всесвіту, досконалої неподільної світобудови.

У свідомості автора розгортається історія Всесвіту. З одного боку, оповідається про створення Світової душі, яка згодом проявилась, стала космосом живим, таким що дихає (до її осмислення ми повернемося у подальших дослідницьких екскурсах). З іншого боку, йде мова про процеси та закони, які покладені в основу існування Всесвіту Деміургом. В цілому розкривається циклічна картина світу у вигляді роздумів про колообіги вселенського буття. Отже поступово вималюється вимір Всесвітньої есхатології у філософській думці Платона. Її на зустріч крокують роздуми автора про долю душі, які формують вимір індивідуальної есхатології. Останній розгортається у фрагменті про створення душ Деміургом [2, с. 481–482] у межах якого йдеться про умови їх існування та Закони Всесвіту, яким вони підпорядковуються. Отже, формуються два виміри осмислення теми есхатології, які складають засаду наших роздумів. По-перше, ми розглянемо індивідуальну есхатологію Платона. У подальших екскурсах перейдемо до осмислення Всесвітньої есхатології.

Перший вектор ми поіменуємо як «Доля душі: книга земного та небесного буття». В давню епоху античних часів були поширені уявлення, вірування про життя душі «земне» та «небесне», в нескінченну кількість її перевтілень, з'єднаних свідомістю мислителів, філософів стародавніх часів одним ланцюгом роздумів про Долю душі, яка розгортається у всесвітніх масштабах. Іншими словами, занурюючись у модель світу Платона, ми опиняємося на перехресті світів та шляхів втілення аналізованої теми, смислових вимірів думки автора (глибин його містичної свідомості), які розкриваються під кутом зору есхатологічних істин представлених філософом. Розмірковуючи про духовний та тілесний виміри вселенського буття, автор прокладає шляхи своїх міркувань про людину, відкриває специфіку розуміння взаємодії двох світів.

Невід'ємним аспектом розгортання теми Долі душі стає принцип її втілення в тіла (перше та наступні). Саме в такий спосіб стає можливим здійснення її долі у контексті земної. І, як її наслідок, у перспективі, долі небесної.

Доля земна розкривається у темі душі яка мислиться як управитель тіла. Цей лейтмотив стає базовим на протязі розвитку різних сюжетів Платона. В творах автора душа стає доміантою, навколо якої розгортається тілесна доля людини, яка мислиться як «фрагмент», який актуалізується у колі інших існувань (попередніх та майбутніх втілень). Тілесність у свідомості Платона зводиться до положення підпорядкованої ланки, тіло не тільки вимагає постійного піклування, схильне до хвороб, слабке, але й мислиться як обмежувач, який встановлює межі істинному пізнанню, заважає розкриттю істини, усвідомленню справжнього божественного буття. Платон зазначав, що саме філософія звільняє душу від залежності її від тіла [2, с. 22]. Саме через це він цінував феномени

містичного спрямування, а саме «мантичного безумства», в межах яких відкривався дар пророцтва. Саме їх він розглядав як шляхи душі до божественного буття, до усвідомлення та осягнення Великого Блага [1]. Таким чином, Платон душу мислить як центр людського існування. Тема її долі небесної і земної розгортається пропорційно нашому занурюванню у тексти філософа, осмисленню їх сюжетних ліній.

Тема вдосконалення людської душі стає одною з центральних тем філософії Платона. В її просторі прояснюються змістовні та смислові ланцюги формування теми Долі. Так, в «Апології Сократа» остання наповнюється фрагментами ідеї «поцейбічної» розплати, сконцентрована на розкритті «внутрішнього» фактору як сутнісного, який формує долю людини, її душі. Саме заклик Сократа дбати про душу, а не про тіло та гроші, щоб вона була якомога досконалішою стає головним у ділі формування подальшої долі Небесної та Земної. Окреслимо думку Платона, який говорить в устами Сократа, що не від грошей народжується чеснота, а навпаки від добродійних справ у людей і гроші, і всі інші блага. Саме в служінні Богу полягає сенс людського існування [1]. Тема долі душі цікавить у тій чи іншій мірі всіх мислителів античних часів, виступає невід'ємним атрибутом вірувань епохи і уявлень Платона, розкривається у вище окресленій темі «поцейбічної» відплати (проживаючи земне життя людина або культивує «в собі» добродійні якості душі, або ігнорує їх). Саме в такий спосіб вона накопичує свій власний «внутрішній капітал», який у перспективі сформує подальшу її долю, в той чи інший спосіб вплине на майбутнє втілення. Інакше кажучи, якості душі «матеріалізуються» у благах фізичного світу, формують наступний дім буття, впливають на майбутню еволюційну форму втілення, яку в процесі земного життя конструює людина своїми вчинками. Окрім того, моделюються в такий спосіб і майбутні матеріальні блага, які вона отримає у наступному втіленні. Отже, формується думка про те, що земна доля людини (її тілесність у широкому розумінні) є справою її «рук», тобто людина стає у певному сенсі співтворцем Автора (Деміурга). Відповідно, дедалі посилюється принцип відплати, який здійснюється «по цей бік» існуючої реальності, тобто у земному світі, а Доля земна мислиться як «механізм» здійснення Вселенської справедливості. Таким чином, людина в процесі життя «моделює» своє буття. Кризь призму платонівських поглядів вона формує наступну «мікромодель» Долі (індивідуальної), яка віддзеркалюється у Вселенських масштабах, вливається в роздуми мислителя про Долю душі у макро– вимірі.

Думка про те, що людина «проектуює» майбутню тілесну форму свого існування стверджується більшістю античних авторів, а саме розповсюдженими віруваннями в можливість втілення душі в різні форми: рослин, тварин тощо. В іншій проекції земне життя (вибір душею праведного чи гріховного буття в світі) визначає й інший вектор розвитку її долі, подальших шляхів, які сягають у сфери божественні (до їх осмислення ми повернемося пізніше).

Отже, окреслені конотації вибудовують Долю душі в координатах «вперед і вгору» від культивування «внутрішніх» благ (земний вимір) до її небесних шляхів,

спрямовуючи всю кількість її земних існувань до божественного світу.

Підсумовуючи у першому вигляді фрагменти текстів Платона, можна говорити про виміри розгортання аналізованої теми (які ми поступово аналізуємо та обґрунтовуємо), а саме – Доля Земна і Доля Небесна. На більш глибокому рівні тема Долі душі сягає у тему іморталізації, яка розкривається (у тому числі) через ідею безкінечного переселення душі в різні тіла. Тобто Доля душі «розсипається» (на земні «фрагменти»), або навпаки, «згортається» до розуміння її як Єдиної (однієї). У такій інтерпретації ми йдемо за думкою одного з представників сучасної релігієзнавчої думки Л. В. Компанієць, продовжуючи вектори її роздумів [1].

Доля Земна продовжує свій розвиток в наступному сюжеті, в якому ілюструються погляди мислителя на співвідношенні духовного і тілесного в людині з акцентом на останньому. Так, тема долі душі розкривається в ракурсі осмислення її як «внутрішнього» процесу (в який вписана кожна душа), «розлитого» у просторі та часі земного буття (в сюжеті про ткача). У межах останнього йдеться мова про взаємозв'язок душі і тіла, який уподібнюється відносинам ткача з витканим їм плащем. Автор зазначає, що ткач за своє життя зносив безліч різних плащів, крім останнього. Обґрунтовується думка, що душа вічна, а тіло мінливе. Всяка душа зношує безліч тіл, коли живе багато років. Тіло протягом життя «вмирає і відроджується» нескінченну кількість разів. Отже, душа безперервно вибудовує його наново (як ткач), замінює зношене. У даному контексті ми використовуємо розуміння душі як епіцентру життя, його носія, який безперервно оживлює тілесну будову. Її доля мислиться як невід'ємний процес вписаний у фізичне існування, протікає у межах людської фізіології. Платон зазначає, що душа (як управитель тіла) змушує рухатися всі її системи, є «механізмом», який скріплює їх, оживлює. Саме у межах тілесних трансформацій продовжується здійснення долі душі, як «наскрізний» процес (її Долі земної). Отже, відбувається зміна «тілесних пут» душею, які вона переживає. Доля земна мислиться нами у розширених перспективах. З одного боку, в позначених вище контекстах йде мова про окремі «внутрішні» (духовні) та «зовнішні» (тілесні) шляхи душі, які вибудовують єдиний вектор її долі Земної. З іншого боку, Доля душі мислиться у вселенських перспективах. Під кутом зору сюжету про ткача душа людини просувається, існує в різних тілах (дитини, старця), вписана у колообіги «внутрішніх систем» людської фізіології. Отже, йде мова про долю душі (її земного тіла), в яке вона вписана та переживає. Роздуми філософа про сходження та піднімання душ окреслюють їх долю у макро– масштабах, вписують останню у цикли колообігів Вселенського буття (життя, смерть, відродження). Додатково зазначимо, що ідея єдиної Долі душі (множинність вимірів її осмислення) обґрунтовується нами завдяки діалектичному принципу платонівських роздумів про вічні взаємопереходи протилежностей (рухається від земної долі в небесну і навпаки).

У форматі попередніх *підсумків* треба зауважити, що існуючі у сучасних джерелах тлумачення терміну есхатологія (які фрагментарно згадувались на початку

роботи) презентують його у «розірваному», звуженому вигляді. Переосмислення платонівської спадщини демонструє глибину та широту смислового поля нашої теми, яка розгортається багатьма палітрами завдяки мислителям стародавньої епохи, відриває можливість подальшої презентації модусів її існування. Ми виокремили базові для нашого дослідження вектори осмислення теми Долі (у межах есхатологічних уявлень Платона). По-перше, проявилась «індивідуальна есхатологія», яка розкривається через коло есхатологічних тем до складу яких входять теми: творіння душ, історія їх виникнення, передіснування, першого втілення, розвілення, наступних переселень душ в тіла і т. ін. По-друге, отримав свій розвиток тема есхатології в мега- масштабах як «Доля Всесвіту» у контексті роздумів Платона про духовні та фізичні виміри буття, їх колообіги (які презентують циклічну картину світу). Безумовно, такий поділ є умовним, якщо враховувати особливості світоглядної картини античних часів, а саме усталені уявлення про світ Єдиного (цілісного буття) у межах якого непорушним є взаємозв'язок між двома його складовими. У руслі цього індивідуального віддзеркалює загальне, а останнє, в свою чергу, актуалізує індивідуальне.

Виходячи з аналізу різних текстів Платона треба зазначити, що розмірковуючи про світ божественного та земного життя Платон намітив два базових виміри подальших роздумів мислителів про есхатологічні долі людини та світу, які у майбутньому сформує певний простір есхатологічних систем наступних вчень, традицій, епох. Їх складовою стане система «індивідуальної» та «Всесвітньої» есхатології. Метою подальшого осмислення есхатології у контексті теми Долі є обґрунтування нами її як атрибуту релігійної свідомості античних часів.

Список використаних джерел

1. Компанієц Л. В. Идея реинкарнации в мировой культуре: монография / Л. В. Компанієц. – К.: УАР, 2014. – 312 с.
2. Платон. Сочинения: В трёх томах / Платон; [под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса]. – М.: Мысль, 1970.

Reference

1. Kompaniec L. V. Ideya reinkarnatsii v mirovoj kul'ture: monografiya / L. V. Kompaniec. – K.: UAR, 2014. – 312 s.
2. Platon. Sochineniya: V tryoh tomah / Platon; [pod obshch. red. A. F. Loseva i V. F. Asmusa]. – M.: Mysl', 1970.

Bredun I. V., candidate of philosophical sciences, associate professor; Kharkiv National University of Construction and Architecture (Ukraine, Kharkiv), polk@i.ua

Eshatology Platon

In the article the author conducts a gradual revealing of philosophical views of the eschatological content of Plato, reveals the semantic levels of the theme, author's accents. Eschatological ideas are viewed from the point of view of the thinker's ideas about man as a «microcosm», the reflection of the «macrocosm» (the Universe). The theme of eschatology is revealed in the context of individual existence (the Platonic doctrine of the soul), in the space of which its additional connotations are comprehended.

Keywords: soul, eschatology, idea, individual, universal, meanings.

* * *

УДК 130.1+316.3

Брюховецький М. М.,
асистент кафедри філософії, Криворізький
державний педагогічний університет
(Україна, Кривий Піг), briukhovetskyi@gmail.com

ЗНАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Метою статті є дослідження впливу знання як соціально–економічного чинника розвитку інформаційного суспільства в різних його проявах на такі складові елементи виробництва як засоби праці, продукт праці та предмет праці. Фіксується тенденція поглиблення зв'язку знання із вказаними елементами виробництва на стадії інформаційного суспільства, порівняно з попередніми епохами розвитку суспільства. Здійснюється спроба через зростаючу роль знання в предметі праці обґрунтувати еволюцію праці з фізичної в бік інтелектуальної та стрімке розповсюдження останньої в інформаційному суспільстві. Робиться висновок, що зростаючий зв'язок знання з елементами виробництва та поширення інтелектуальної праці призводять до ряду соціальних наслідків, серед яких майже повна неможливість експлуатації в умовах домінування інтелектуальної праці, переосмислення традиційного соціального і правового поняття власності при відході від виключно матеріального розуміння засобів, продукту і предмету праці, а також переосмислення функції капіталіста, як власника засобів і продуктів праці, постачальника предмета праці у виробництво, а отже і організатора виробництва взагалі.

Ключові слова: знання, інформаційне суспільство, виробництво, засоби праці, продукт праці, предмет праці, інтелектуальна праця.

Інформаційне (постіндустріальне) суспільство, пройшовши в своїх метаморфозах стадії наукових здогадок та розвідок, політичних та ідеологічних гасел [1; 2], соціально–економічних програм [3], еволюціонувало в цілком конкретну соціальну реальність, якою живе сучасна цивілізація. Інформаційні та комунікаційні процеси – ще донедавна майже неймовірні за своєю складністю – наразі є змістовним компонентом нашої повсякденної діяльності. При цьому суспільні зміни, про які йдеться, відбулися протягом останніх декількох десятиліть. Тобто, темпи руйнування старої соціальної реальності та настання нової – у вигляді інформаційного чи постіндустріального суспільства – надзвичайно стрімкі, що не може не викликати особливого наукового інтересу.

Особливого пріоритету наукових розвідок набуває з'ясування причин та рушійних сил таких стрімких суспільних перетворень. З огляду на це, під сферу особливого інтересу потрапляє знання. З одного боку, саме з ним схильні пов'язувати науково–технічний прогрес, вдосконалення людського життя та еволюцію людства в цілому. З іншого – знання у зв'язку з існуванням чисельних глобальних проблем сучасності, глибоких та різнопланових криз, масштабних війн часто потрапляє під нищівну критику разом з можливостями розуму та раціональним ставленням до світу взагалі. Зважаючи на це, підвищується інтерес до знання та ролі, яку воно відіграє в суспільному розвитку, місця, яке посідає в соціумі.

Відтак, для розуміння нового суспільства та його рушійних сил, що спричиняють зміни, і пояснення надзвичайно стрімких темпів його розвитку, а також для виявлення напрямку і вектору суспільних перетворень, постає нагальна необхідність осмислення знання як чинника суспільного розвитку в нову інформаційну добу.

Інформаційне суспільство – це порівняно нове явище в системі знань про соціум і виникло воно набагато пізніше, ніж суспільство в цілому потрапило до сфери теоретичних та наукових інтересів. Відповідно про розробку проблеми знання як чинника розвитку